RBSE

CHAPTERWISE PYQ

संस्कृत

PREVIOUS YEARS' QUESTIONS

2013 - 2026

Class 10

Chapterwise Questions | Board Exam Focused | Smart Practice Better Scores

विषय - वस्तु

अध्याय पृष्ठ संख्या

1. अपठितावबोधनम् -- 02-11

2. रचनात्मकं कार्यम् -- 12-35

(i) पत्रलेखनम् -- 12-16

(ii) चित्राधारितं वर्णनम् -- 17-21

(iii) संकेताधारितं वार्तालापलेखनम् -- 22-27

(iv) संकेताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् --- 28-30

(v) अनुवादकार्यम् -- 31-33

(vi) घटनाक्रमस्य संयोजनम् -- 33-35

3. अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् -- 36-52

(i) संधि: -- 36-40

(ii) समास: -- 30-42

(iii) कारकाणि -- 43-44

(iv) प्रत्यया: -- 44-47

(v) अव्ययपदानि -- 48-50

(vi) वयच्यपरिवतानम्: -- 50-50

(vii) समर्लेखनम्--50-50

(viii) अशुठि-संशोधनम् --51-52

4. पाठ्यपुस्तकात् गद्यांशः --53-57

5. पाठ्यपुस्तकात् पद्यांश: -- 57-61

6. पाठ्यपुस्तकात् नाट्यांशः -- 62-66

7. पाठ्यपुस्तकात् प्रश्नाः -- 66-75

अपठितावबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत — [4M]

संसारे कस्यापि देशस्य समृद्धिः जनसंख्यानियमनेन एव सम्भवति । यदा देशे भोक्तृणां संख्या स्वल्पीयसी भवति, तदा साधनानां बहुलतया सर्वत्र सम्पत्रता दृश्यते । परन्तु यदा उपभोक्तृणां संख्या समधिका जायते, तदा साधनानां स्वल्पतया सर्वत्र अभावः अनुभूयते । जनानां मनस्सु अशान्तिः उत्पद्यते, देशस्य च अवनतिः भवति । अतः देशस्योत्रत्यै जनसंख्या-साधनयोः द्वयोः सन्तुलनम् अपेक्षितं भवति ।

(क) एकपदेन उत्तरत —

(i) देशस्य समृद्धिः केन प्रकारेण सम्भवति ?
(ii) देशस्योगत्यै कयो : द्वयो : सन्तुलनम् अपेक्षितं भवति ?

(ख) जनसंख्यावृद्ध्या देशे केषां स्वल्पतया सर्वत्र अभावः अनुभूयते ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)

(ग) निर्देशानुसारम् उत्तरत —

(i) 'भवति' इति पदं लोट् लकारे परिवर्त्य लिखत ।
(ii) 'देशस्योन्नत्यै' इति पदस्य सन्धि-विच्छेदं कृत्वा लिखत ।
(iii) "चेत:" इत्यस्य पदस्य पर्यायवाचिशब्दं लिखत ।
(iv) 'जनानां मनस्सु अशान्तिः उत्पद्यते' अत्र 'उत्पद्यते' पदस्य कर्तृपदं लिखत ।

(RBSE 2013)

2. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानामुत्तराणि यथानिर्देशं लिखत [4M]

सायंकाले अस्ताचलं प्रति गच्छन् भगवान् सूर्यः चिन्तितः अभवत् - "मयि गते सम्पूर्ण संसारः अन्धकारे निमग्नः भविष्यति । लोकानां व्यवहारः कथं चलिष्यति ? मां विना सर्वे जीवाः दुःखम् अनुभविष्यन्ति ।" तस्य एतं भावं विज्ञाय एकः लघुदीपः सविनयं निवेदितवान् - "भगवान् ! अलं चिन्तया । यद्यपि मम प्रकाशः क्षीणः तथापि जनानां सेवायाम् अहं यथाशक्तिः स्वजीवनं समर्पयिष्यामि, कार्याणि च साधयिष्यामि ।

(क) एकपदेन उत्तरत –

(i) अस्ताचलं प्रतिः गच्छन् कः चिन्तितः अभवत् ?
(ii) सूर्यं विना सर्वे जीवाः किम् अनुभविष्यन्ति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत —
सूर्यस्य भावं विज्ञाय लघुदीपः किं निवेदितवान् ?

(ग) निर्देशानुसारम् उत्तरत —

मित्रद्वयमपि स्वनगरं प्रति प्रातिष्ठत । मार्गे चोरा: सोमस्य धनम् अहरन् । नगरे महाराज: रामम् आहूय – "त्वं मन्त्रिस्थाने तिष्ठ" इति अवदत् । राम: मन्त्री अभवत् । सोम: तस्य सेवक: अभवत् ।

(क) एकपदेन उत्तरत – [1x2=2M]

(i) राम: किम् इच्छति स्म ?

(ii) क: धनम् इच्छति स्म ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – चोरा: कस्य धनम् अहरन् ? [2M]

(ग) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत । [1M]

(घ) भाषिककार्यम् – [1x3=3M]

(i) 'अहरन्' इति क्रियापदस्य गद्यांशे कर्तृपदं किम् अस्ति ?

(ii) 'अनेकानि वर्षाणि अगच्छन् ।' अस्मिन् वाक्ये विशेष्यपदं किम् ?

(iii) 'सोम: तस्य सेवक: अभवत् ।' अत्र तस्य इति सर्वनामपदस्य स्थाने संज्ञापदं लिखत ।

(RBSE 2026)

रचनात्मकं कार्यम्

पत्रलेखनम्

1. भवती अहमदाबाद-नगरस्य उमा नामक छात्रा अस्ति । भवत्याः सखीं प्रीतिं प्रति एकं पत्रं लिखतु यस्मिन् भवत्याः 'विद्यालये आयोजितस्य वार्षिकोत्सवस्य' वर्णनं स्यात् । [4M]
(RBSE 2013)

2. भवान् प्रत्यूषः । भवतां राजकीय आदर्श उच्चमाध्यमिक विद्यालये संस्कृत सम्भाषण शिविरम् आयोजितमासीत् । स्वानुभवान् वर्णयन् भवान् स्वमित्रं भव्यं प्रति पत्रं लिखत । [4M]
(RBSE 2015)

3. भवती रेखा। भवत्याः राजकीय-आदर्श-उच्चमाध्यमिक-विद्यालये स्वच्छतादिवसः समायोजितः आसीत्। विषयेऽस्मिन् एकं पत्रं स्वमित्रं प्रति लिखत। [4M]
(RBSE 2016)

4. भवान् सुरेन्द्रः । स्वकीयं मित्रं महावीरं प्रति एकं पत्रं लिखत यस्मिन् शैक्षिकभ्रमणस्य वर्णनं स्यात् । [4M]
(RBSE 2017)

5. भवान् राजकीय — आदर्श — उच्च माध्यमिक विद्यालय कश्चनपुरस्य दशम्याः कक्षायाः छात्रः सोमनाथः अस्ति । स्वविद्यालयस्य प्रधानाचार्याय आवश्यक कार्यवशात् पश्चदिनस्य अवकाशार्थं प्रार्थनापत्रं लिखत। [4M]
(RBSE 2018)

6. भवान् राजकीयमाध्यमिक विद्यालय सुन्दर नगरस्य दशम्या कक्षायाः छात्रः नरेन्द्रः अस्ति। स्व विद्यालयस्य प्रधानाध्यापकाय अस्वास्थ्य कारणेन अवकाशार्थं प्रार्थना पत्रं लिखतु। [4M]
(RBSE 2019)

7. भवान् राजकीय माध्यमिक विद्यालयः, राहोली इत्यस्य दशम्याः कक्षायाः छात्रः सुरेशः अस्ति । स्वविद्यालयस्य प्रधानाध्यापकाय भ्रातुः विवाहे उपस्थातुं दिनद्वयसस्य अवकाशार्थं प्रार्थनापत्रं लिखतु । [4M]

अथवा

भवान् विद्यालयस्य नियमित छात्र प्रमाणपत्र प्राप्ति विषये अधोलिखित पत्रं मञ्जूषासहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु

भवन्तः, अहं, महोदयाः, मह्यं
प्रदाय, अतः, सेवायाम्, भागं

....

श्रीमन्तः प्रधानाध्यापक महोदयाः,
राजकीय माध्यमिक विद्यालयः
धौलपुरम्

(vi)____________ न रमन्ते। अत: (vii)____________ स्वच्छताया: समुचितव्यवस्थायै (viii)____________ आदिशयन्तु।

सधन्यवादम्

प्रार्थी
महेश:
बी-3/76
पुष्पविहारम्
जयनगरम्

(RBSE 2025)

13. भवती राजकीय-उच्च-माध्यमिक-विद्यालय-अमृतपुरस्य दशम्या: कक्षाया: छात्रा रोहिणी अस्ति । भवत्या: ज्येष्ठभ्रातु: विवाहोत्सव: अस्ति, अत: स्वप्राचार्याय दिनद्वयस्य अवकाशार्थं प्रार्थनापत्रं लिखतु । [4M]

अथवा

भवान् व्योमकेश: अस्ति । स्वकीयं मित्रं प्रति संस्कृतसम्भाषण-शिबिरविषये अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषापदसहायतया पूरयित्वा लिखत ।

शिबिरे, व्योमकेश:, सादरम्, ग्रीष्मावकाशे, तत्राऽस्तु, उत्तम:, आयोजनम्, पूर्णतया

गगनपुरत:
दिनाङ्क : 23 फरवरी 2025

प्रियमित्र ! धनेश !

(i)____ नमस्ते ।

अत्र कुशलं (ii)____ । संस्कृतसम्भाषणकौशलवर्धनाय प्रतिवर्षमिव अस्मिन् वर्षेऽपि मम विद्यालये संस्कृतसम्भाषणशिबिरस्य (iii)____ भविष्यति । एतत् शिबिरं (iv)____ नि:शुल्कं भविष्यति । दशदिवसीयस्य एतस्य शिबिरस्य आयोजनं (v)____ जूनमासस्य प्रथमे सप्ताहे भविष्यति । सम्भाषणकौशलवर्धनाय एष: (vi)____ अवसर: अस्ति । भवान् अपि मया सह अस्मिन् (vii)____ भागं गृह्णातु ।

अस्तु, नमो नम: ।

भवत: सुहृद्
(viii)____

(RBSE 2026)

चित्राधारितं वर्णनम्

1. अधः चित्रं दृष्ध्वा मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया 'पर्यावरण-प्रदूषणम्' इति विषयोपरि संस्कृते अष्टवाक्यानि लिखत [4M]

पर्यावरणम् , महानगरमध्ये, वाहनानि, धूमं मुक्चति, दूषितं, ध्वनिप्रदूषणं, वायुमण्डलं, शुचिः ।

(RBSE 2013)

2. अधः चित्रं दृष्ट्रा मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया "धेनु-महिमा" इति विषयोपरि संस्कृते अष्टवाक्यानि लिखत — [4M]

दुग्धदातृषु , कृषिप्रधाने, द्वौ श्रृंगौ, वसिष्ठ ऋषिः, अनेक वर्णाः, घासं, अमृतोपमम् , स्वभावेन ।

(RBSE 2015)

पाठ्यपुस्तकात् गद्यांशः

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषायाम् अनुवादं कुरुत - [3M]

पदातिक्रमेण संचलन् सायं समयेऽप्यसौ गन्तव्याद् दूरे आसीत् । 'निशान्धकारे प्रसृते विजने प्रदेशे पदयात्रा न शुभावहा', एवं विचार्य स पार्श्वस्थिते ग्रामे रात्रिनिवासं कर्तुं कश्चिद् गृहस्थमुपागतः। करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत् ।

अथवा

"भो वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि। स: दीन इति जानन्नपि कृषक: तं बहुधा पीडयति। स: कृच्छ्रेण भारमुद्वहति । इतरमिव धुरं वोढुं स: न शक्नोति । एतत् भवान् पश्यति न? इति प्रत्यवोचत् ।

(RBSE 2022)

2. 'बुद्धिर्बलवती सदा' इति कथाया: सारं हिन्दीभाषायां लिखत। [2M]
(RBSE 2022, 2023)

3. अधोलिखितस्य पठितगद्यांशस्य हिन्दी भाषायां सप्रसंगम् अनुवादं लिखत - [4M]

वनस्य दृश्यं समीपे एवैका नदी वहति । एक: सिंहः सुखेन विश्राम्यति, तदैव एक: वानर: आगत्य तस्य पुच्छं धुनाति । क्रुद्धः सिंह: तं प्रहर्तुमिच्छति परं वानरस्तु कूर्दित्वा वृक्षमारुढः। तदैव अन्यस्मात् वृक्षात् अपर: वानर: सिंहस्य कर्णमाकृष्य पुन: वृक्षोपरि आरोहति।

अथवा

भूमौ पतितं स्वपुत्रं दृष्ट्वा सर्वधेनूनां मातु: सुरभे: नेत्राभ्यामश्रूणि आविरासन् । सुरभेरिमामवस्थां दृष्ट्वा सुराधिप: तामपृच्छत् -
"अयि शुभे ! किमेवं रोदिषि?"
"'भो वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि।"

(RBSE 2023)

4. "जननी तुल्य वत्सला" इति पाठसारं हिन्दीभाषायां लिखंत। [2M]
(RBSE 2024)

5. अधोलिखित गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितर्प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत। [4M]

यद्यपि दैवः प्रकोपो भूकम्पो नाम, तस्योपशमनस्य न कोऽपि स्थिरोपायो दृश्यते । प्रकृतिसमक्षमद्यापि विज्ञानगर्वितो मानवः वामनकल्प एव, तथापि भूकम्परहस्यज्ञाः कथयन्ति यत् बहुभूमिकभवननिर्माणं न करणीयम् । तटबन्धं निर्माय बृहन्मात्रं नदीजलमपि नैकस्मिन् स्थले पुञ्जीकरणीयम् अन्यथा असन्तुलन वशादभूकम्पः सम्भवति । वस्तुतः शान्तानि एव पञ्चतत्त्वानि क्षितिजलपावकसमीरगगनानि भूतलस्य योगक्षेमाभ्यां कल्पन्ते। अशान्तानि खलु तान्येव महाविनाशम् उपस्थापयन्ति।

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – [2M]

न्यायाधीशः किमर्थं निर्णेतुं नाशक्नोत् ?

ग) भाषिककार्यम् – [2M]

i) "सर्वं वृत्तम् अवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत्।" इत्यत्र सर्वनामपदं किम् ?

ii) "अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान्।" इत्यत्र कर्तृपदं किम् ?

(RBSE 2025)

11. अधोलिखितपाठ्योः कस्यचिदेकस्य पाठसारं हिन्दीभाषायां लिखत ।

i) भूकम्पविभीषिका

ii) जननी तुल्यवत्सला

(RBSE 2026)

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत ।

'भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा कश्चित् धूर्तः श्रृगालः हसन्नाह – भवान् कुतः भयात् पलायितः ?
व्याघ्रः – गच्छ, गच्छ जम्बुक ! त्वमपि कश्चिद् गूढप्रदेशम् । यतो व्याघ्रमारीति या शास्त्रे श्रूयते तयाहं हन्तुमारब्धः परं गृहीतकरजीवितो नष्टः शीघ्रं तदग्रतः ।
श्रृगालः – व्याघ्र ! त्वया महत्कौतुकम् आवेदितं यन्मानुषादपि बिभेषि ?
व्याघ्रः – प्रत्यक्षमेव मया सात्मपुत्रावेकैकशो मामतुं कलहायमानौ चपेटया प्रहरन्ती दृष्टा ।

(क) एकपदेन उत्तरत – व्याघ्रः कस्मात् बिभेति ? [1]
(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – व्याघ्रः केन हन्तुम् आरब्धः ? [2]
(ग) भाषिककार्यम् – [1x2=2]
i) 'धूर्तः श्रृगालः हसन्नाह' अत्र विशेषण पदं लिखत ।
ii) 'त्वया महत्कौतुकम् आवेदितम्' अत्र त्वया सर्वनामपदे संज्ञापदं किम् ?

अथवा

[स्थान असत्यापितम् / कृपया जाँचें — यह अंश 'विचित्रः साक्षी' पाठ के 2025 प्रश्न 10 (अथवा) से मूलपाठ में समान है, परन्तु उपप्रश्न भिन्न हैं। अग्रिमे दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान् । न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक्-पृथक् विवरणं श्रुतवान् । सर्वे वृत्तमवगम्य स तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षिणं च दोषभाजनम् । किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत् । ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् ।
(क) एकपदेन उत्तरत – न्यायाधीशः कः आसीत् ? [1]
(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – न्यायाधीशः किम् अमन्यत ? [2]
(ग) भाषिककार्यम् – [1x2=2]

BOARD ZONE
★ RBSE 2026 ★
TOPPERS
30+ STUDENTS SCORED 90% & ABOVE
EXCELLENCE. DEDICATION. SUCCESS.
99% TANISHA JAIN
99% ADITYA RAJ CHOHAN
98% SIMMI CHOUDHARY
Proudly Dedicated by Students!
30+ STUDENTS SCORED MORE THAN 90%
96% MUSTAFA BHAILA
96% GAURANSH
94% MITHLESH KR. JHA
93% RAKSHITA
93% VINITA RATHORE
93% KHUSHBU BISHNOI
93% PRAHLAD YADAV
93% BHAVY DAMOR
92% ANUJ SAINI
92% VISHAL SAIN
92% GOURAV NAWANI
92% KHUSHAL LABANA
91% VARUN LOHAR
91% ASHISH
91% ANKIT SHARMA
91% KOUSHIK UPADHYAY
91% TAVISH MOHAMMAD
90% PARTH CHITTORA
90% SANJOG JAIN
90% ARMAN ALI
90% RIDDISH SHARMA
90% MONIL PRAJAPAT
90% KESHAV GURJAR
ENDLESS RESULTS MORE...
~ Results Claimed by Students ~
★ BOARD ZONE · WHERE LEGACY MEETS LEARNING ★